

De Heraut

VAN DE

Gereformeerde Kerken in Nederland.

Het auteursrecht van den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de wet van 28 Juni 1881 (Staatsblad N°. 124).

Zondag 25 December 1887. N°. 522.

Abonnementen: franco aan huis, per drie maanden f. 1.20. Afzonderlijke nummers van het blad 10 Cent.
Abonnementen worden aangenomen door alle Boekhandelaren, Postdirecteuren enz. en aan het Bureau, Warmoesstraat 108, te Amsterdam.
Advertentie: van 1 tot 6 regels 60 Cent; voor elken regel meer 15 Cent.
Aanvragen en vermelding van liefdegaven en Verlagen van Vereenigingen 10 Ct. per regel.

Vijandschap tusschen uw zaad en haar zaad!

(KERSTFEEST.)

En ik zal vijandschap zetten tusschen u en tusschen deze vrouw, en tusschen uw zaad en tusschen haar zaad: datzelfde zal u den kop vermorzelen, en gij zult het vermorzelen.

Van „vrede op aarde“ hebben Gods engelen in Efrata gezongen, en geen Kerstnacht is sinds over Christus' kerk voorbijgegaan, of die hemelse jubelzang is van menselijke lippen nagestemd.

Bij de kribbe van Bethlehem belijdt heel de kerk dankbaar en plechtig: Dit Kindeke, in doeken gewonden, is onze Vrede!

Dat de naam van dat Kindeke „Vrede“ zijn zou, had reeds de ziener van oude dagen verkondigd; en de heilige apostel, die ons de schaduw van zijn beeld in Melchizedek toonde, prijst hem als Koning van Salem, d. i. Koning in het rijk der Vredes.

„Vrede door het bloed des Kruises!“ maar een vrede, die ons reeds uit zijn ontvangenis is toegekomen, blijft bij den Kerstjubil de grondtoon van ons hart.

En toch, hoe hoog ge ook dat geroep van heiligen vrede weerklinken laat, toch moet er op geleet, dat de Heilige Geest ons in de Schrift den Kerstnacht niet met vredegejubel, maar juist omgekeerd met een lied der wrake en een geroep van bittere vijandschap heeft ingeluid.

Het eerst is in de Heilige Schrift van den Kerstnacht sprake, als in het Paradijs en Adam en Eva, maar ook de Satan, die beiden verleid had, onder Gods ontszettend oordeel doorgaan.

Toen, in dat heel het lot der wereld beheerschend cogenlijkt, heeft het Gode belied in het Paradijs zelf, temidden van den schrik des oordeels, waaronder de overtreder bezweek, terstond reeds den Kerstnacht en de kribbe van Bethlehem aan te kondigen.

Immers, toen reeds sprak God de Heere, terwijl Eva er bij stond en Adam het hoorde, tot Satan: „Ik zal vijandschap zetten tusschen u en tusschen deze vrouw, en tusschen uw zaad en tusschen haar zaad“, en met de profetie der schriklijkste wrake voegde de Heere er bij: „Datzelfde zal u den kop vermorzelen en gij zult het vermorzelen!“

God sprak dus reeds in het Paradijs van de vrouw, van een kind, dat uit een vrouw zou geboren worden, en van dit geboren kind als van den Heiland en Verlosser, die de kinderen der menschen van Satans geweld en list bevrijden zou!

Dit nu is een profetie van Bethlehem; een van verre inroepen van den Kerstnacht.

En als hier nu in het Paradijs niet het engelenheir, maar meer nog dan dat engelenheir, God zelf, dien Kerstnacht van verre laat schemeren, ge hoort het, dan spreekt God niet van vrede, maar omgekeerd van vijandschap, en is niet het „in menschen een welbehagen“, maar over Satan een volkomen triomf, tot zijn kop zal verpletterd zijn, de grondtoon van zijn goddelijk profeteeren.

Nu zijn de zachte tinten goed en de zoete tonen van vrede en lieflijkheid wel-

luidend, en dies luistert ons oor zoo gespannen en met zulk een wellust naar dien schoonen, vriendelijken engelenzang, maar Simeon had toch ook den moed, om aan de moeder des Heeren reeds in den tempel het zwaard voor het oog te laten glinsteren, dat schriklijke zwaard „dat door haar eigen ziel zou gaan.“

Ja, zelfs reeds in Bethlehem is die kribbe en zijn die windselen met dien verrukkelijken engelenzang in schrilte tegenspraak. In geen satijn of dons is deze Koning des vredes nedergelegd, maar zelfs wat schier het armste kindeke gereed vindt, is aan dezen Vorst des vredes bij zijn komen in de wereld onthouden.

En als straks Herodes het bloed van dat Kindeke zoekt, en zijn moeder met hem vluchten moet naar Egypte, en kort daarop in Bethlehem zoo menig zwaard gezien wordt, „roodgeverfd“ van het bloed der vermoorde onnoozelheid; en als, sterker nog, dat Kindeke tot man geworden, zelf roept: „Ik ben niet gekomen om vrede te brengen, maar het zwaard!“ en als ten leste alle vrede uit heeft, en dat Kindeke van Bethlehem als een gevloekte en ten doode gedoemde zijn „Eli, Eli, Lamma Sabachtani!“ uitkermt, — wat dunkt u, spelt dan niet de geheele Schrift ons, dat bij Efrata enkel naar het vredelied der engelen te luisteren, een wiegelen op klanken is, waarvan ge noch den ernst, noch de dieprinnige beteekenis verstaat?

Er zijn er niet twee, maar er zijn er drie, met wie ge bij Bethlehem's Kindeke te rekenen hebt.

Er is niet maar God daarboven en de zondaar op aarde, maar er is ook de oude Satan uit het Paradijs, die tusschen beiden scheiding had gemaakt.

Zoo is er dus altoos tweerlei verhouding, waarvan de eene altoos lijnrecht tegen de andere overstaat. Of vrede met God en dan vijandschap met Satan; of vrede met Satan, maar dan vijandschap met God.

Dit nu was de val in het Paradijs, dat de vrouw met Satan vrede maakte, en dies in vijandschap met God kwam te staan. En ook dit is de jubel van den Kerstnacht, dat het in en door het Kindeke weer werd: Vijandschap met Satan en vrede met God. Niet het een zonder het ander, maar die beide steeds onafscheidelijk saam.

De aanwezigheid van het eene bewijst, om de waarachtigheid van het andere te toetsen.

En dit nu is oorzaak, waarom bij Bethlehem alleen van vrede en enkel van vrede te roepen, ondiep, oppervlakkig en min ernstig is, en waarom de man, die naar de Schrift wil leeren en ook naar de Schrift zijn Kerstvreugde genieten zal, niet bij dat Vredegeroep van der engelen lippen staan blijft, maar weet dat, daarachter ligt het roepen van vijandschap voor Satan, door God zelf ons aangezegd in het Paradijs.

Had nu Satan alleen in de hel zijn rijk, zoo konde ge dit nog opschorten; maar zoo is het niet, Toen God Adam gesteld had om den hof van het Paradijs te bewaren, d. i. voor de inbreuk van Satan ontgankelijk te stellen, heeft Eva Adam verleid om Satan binnen te laten. Ze heeft in haar valsche begeerlijkheid den grendel afgeschoven van de poorte die ze bewaken moest. Zoo heeft Satan toegang tot deze wereld gekregen; en van die ure af is het rijk van Satan niet in de hel gebleven, maar in allerlei schriklijke boosheid ook op deze aarde uitgebreid. Daardoor is deze aarde in boosen zin „wereld“ geworden, „wereldsch“ in haar streven, „wereldsch“

in haar ontwikkeling, en is die wereld zoo scherp tegen den levenden God komen over te staan, dat de heilige apostel ons ook op het Kerstfeest vraagt: „Weet ge niet, o, volk van God, dat de vijandschap der wereld vijandschap tegen God wordt genaamd?“

Daarom kan ons Christenvolk, dat dieper paden zoekt, nooit vrede met den Kerstboom hebben. Want hoe lieflijk bedoeld en hoe vriendelijk zich voordoeende, die Kerstboom leidt niet tot Christus op, maar van hem af. Hij bedekt met zijn schaduw, zegt, als het maar straks uw kostelijke geschenken mag wegdragen, en inmiddels zoo machtig door dien boom en door zijn lichtjes en zijn kleuren mag zijn ingenomen, dat het om u Jezus, die daar boven aan de rechterhand des Vaders zit, en om de glansen die daar in heerlijkheid schitteren, met geen duizendste van zijn zielsaandacht denkt.

Neen, de boom, waarnaar de Heilige Schrift ons in den Kerstnacht terugleidt, is niet de heidensehe spar met zijn linten en lichtjes, maar is die andere boom, die eens in het Paradijs heeft gestaan, en die door den worm gestoken is, en met wiens verdorren de glans van ons menschelek leven is verbleekt.

Daar, bij dien zondeboom, neemt God de Heere positie, als Hij ons en onzen kinderen de profetie van Bethlehem's mysterie ontluikt; en daar, bij dien verwelkten boom, die in zijn verdorren ons het symbool van de verdorring en versterving onzer ziele is geworden, daartoe kondigt de Heere ons de komst van den Zoon, de geboorte van dat Kindeke aan, dat ons ja den vrede met Hem zou brengen, maar juist door de vijandschap, die Hij zetten zou tusschen Satan en ons hart.

En nu zou het, dat spreekt vanzelf, dwaasheid zijn, bij Bethlehem's kribbe meer aan onze vijandschap tegen Satan, dan aan onzen vrede met God te denken. Maar toch, zal ons jubelen van „vrede met God“ iets meer dan een klank zijn, dan moet er rechtstreeks die vijandschap tegen Satan uit volgen.

Voor wie op het zoet geklank van „vrede“ zonder ernstiger achtergrond drijft, is zijn Kerstvreugde een oase in de woestij des levens. Hij treedt op zijn Kerstfeest een oogenblik uit den strijd van zijn hart en uit de worsteling des levens uit.

En nu in dien onnatuurlijken, onwaarschijnlijken toestand ingedroomd, speelt hij een soort engelenspel, maar dat buiten samenhang staat met den strijd van zijn hart en de realiteit van wat het leven hem aanbiedt.

En zulk Kerstfeestvieren nikt niet, maar schaadt. Het is de kribbe van Bethlehem misbruiken, om een geestelijke ontspanning te genieten; om straks, na genoten vreugd, terug te keeren in een leven, waarop dat Kerstfeest niet past, waarbij het niet hoort, waartusschen het inschoof als een hemelse verschijning.

En dat mag ons Kerstfeest niet zijn. Dat is het mysterie der Vleeschwording aanmerken alsof het geen Vleeschwording ware. Want immers, juist dat Kerstfeest is een inkomen van den Middelaar in de re-

liefte van ons aanzijn, van ons leven, van onze ingezonkenheid, van onzen strijd en van onze doodelijke benauwing.

Zijn komen tot Bethlehem staat niet op zichzelf, maar is de eerste schrede op een weg, waarop straks de tweede bij Satan in de woestijn, en de derde in Gethsémani, en de vierde in de nederdaling ter helle, en de vijfde in den kruisdood, en de zesde in het graf volgen zal.

Ons Kerstfeest is niet aangelegd op de uitgelatenheid en de gedachteloosheid van den oppervlakkigen jubel. Integendeel. Bij die kribbe begint wel onze verhooging, maar begint zijn vernedering. Die kribbe zelf en die doeken en windselen spellen het u. Geen plaats voor hem in die herberg.

En gaat het nu aan, om door dien eersten stap op den weg van zijn vernedering, als bekoorlijk door zijn schoonheid, u tragisch te laten boeien? Gaat het aan, omdat gij rijk wiert, te vergeten, dat hier zijn armoede begint; zijn arm worden om u rijk te maken?

En zoo dit uzelf stuit, verstaat ge dan den ernst van onze vaders niet, die voor een vieren van het Kerstfeest bang waren, juist uit vrees, dat het Vredegeroep misleiden zou, en de vijandschap met Satan er bij zou vergeten worden?

Door „het vleesch en bloed der kinderen“ aan te nemen, heeft de Middelaar sterker dan door iets, u ja Vrede geboodschapt, maar ook de vijandschap van Satan en van de wereld tegen zich opgewekt.

Die vijandschap begint reeds bij de kribbe en grint reeds uit Jeruzalem hem tegen op hetzelfde oogenblik dat het Vrede op aarde ons door het engelenheir wordt toegeroepen.

Die kribbe is voor Satan ondraaglijk. met deze kribbe heeft zijn rijk uit. Hij weet het, dat dit Kindeke gekomen is, „om zijn werken, de werken des Duivels, te verbreken“, en dat eens door dat Kindeke hem de kop zal worden verplet.

Maar één ding weet hij ook, hij mag aan dat Kindeke eerst nog de verzenen vermorzelen.

En daarop is nu al zijn toelief. Hij moet ondergaan, maar die éne wrake is hem gelaten. En reeds bij Bethlehem dorst Satan naar het bloed van den Zoon Gods, dat op Golgotha vloeiën zal, ook al weet hij, dat hij aan dat bloed zichzelven den dood zal drinken.

En verstaat gij het zoo, o, dan is ons Kerstfeest niet meer een oliedrop op de wateren, maar voegt het in het werkelijk leven van Gods kerke, zoals het alle eeuwen door gekend is.

De Christus geboren en daarmee de vijandschap Satans tegen de kerk losgebroken. Eerst de worsteling ten doode toe op Golgotha. En daarna de eindeloze worsteling om Christus' kerk te verdueren. Het pogen, dat in Bethlehem's kindermoord spreekt, eindeloos herhaald.

Doch dan moet ook de keerzij bij u aanwezig zijn.

Satan u ten vijand, maar ook gij met vijandschap tegen Satan bezield.

Al wie bij de kribbe van Bethlehem een engelenzang uitjubelt, en inmiddels op voet van betamelijken vrede met Satan en betamelijke vijandschap met de ongerechte wereld kan blijven, diens zang girt niet van onbedrieglijke lippen op.

De liefde voor Jezus is geen gevoelszaak, noch een spelen van uw phantasie.

De liefde voor het Kindeke van Beth-

lehem is tegelijk haat tegen de zonde, haat tegen Satan, en haat tegen de onge-rechtigheid, die Satan in deze wereld steunt. Beide gaan even bestendig en tegelijk op en neder als de koude den thermometer dalen doet en de warmte het kwik in de glasbuis doet stijgen.

En daarom, wilt ge op uw Kerstfeest den band aan den Middelaar in uw eigen ziel naspeuren, onderzoek dan diep en zeer diep in uw binnenste, of het Gode reeds belied heeft, in u deze felle vijandschap te zetten, die Hij in het Paradijs beloofd heeft.

Wilt ge uw kinderen zegenen, lok ze dan niet door linten en lichtjes en geschenken tot een uitwendige vreugd, maar prent ze afkeer van de zonde, breuke met de wereld, vijandschap tegen Satan in, en zie het, hoe daarmee en daardoor tegelijk de wettelijke liefde voor Jezus zal stijgen.

En als ge dan tot zelfs op uw Kerstfeest hoort van den tegenstand en van de bitterheden, waarmee allerlei vijandige macht zich tegen Gods kerk en Gods volk keert, o, broeders en zusters, houdt u dan niet vreemd en verwondert u daarover niet.

Vijandschap wordt met vijandschap betaald. En zoo u vijandschap tegen Satan in het hart is gezet, wat wonder is het dan, dat deze Satan u wederhaalt.

Er is er maar één, die de vijandschap met den kus des vredes vergeldt: de Ontfermer, die door zijn lieven Zoon u, die vijanden waart, vrede geschonken heeft.

En ook, er is maar één geslacht op aarde, dat als het geschiedt wordt, niet weder-scheldt, en als het lijdt, aetiet van dreigen: het geslacht der kinderen Gods, die van hem, die onze Vrede wiert, de barmhertigheden leerden!

KUYPER.

„Geen plaats in de herberg.“

En zij baarde haren eerster-boren zoon, en wond hem in doeken, en leide hem neder in de kribbe, omdat voor hem-die geen plaats was in de herberg. Lukas 2:7.

„De vossen hebben holen en de vogelen des hemels nesten, maar de Zoon des menschen heeft niet waar hij het hoofd nederlegt.“ Zoo was het in de jaren, toen Jezus van stad tot dorp toog. En zoo was het eveneens, toen hij op aarde kwam: „Geen plaats voor hem in de herberg!“

Het was geen vijandschap tegen Jezus, dat er te Bethlehem, in wat wij het logement zoden noemen, geen kamer voor Jozef en Maria vrij was, Lukas zegt duidelijk, dat het kwam door de overvolte.

De beschrijving naar de stammen en geslachten had plotseling een ongewoon groot aantal menschen naar Bethlehem doen reizen; want vooral die families, die nog op een of andere wijze oorspronkelijk in de koningsstad van David thuishoorden, waren trotsch op hun afkomst, en bleven om geen prijs weg.

Vandaar, dat er opeens een heele schare van reizigers in het stedeke kwam opdagen; en, gelijk men begrijpt, daar was het logement of de herberg niet op berekend.

Het zal al veel geweest zijn, zoo er voor twee dozijn reizigers tegelijk slaapvertrekken waren; en nu stond opeens heel het huis vol van menschen.

Natuurlijk, wie het eerst kwam, wiert het eerst geholpen. Zoodoende was al spoedig de laatste kamer weggegeven. En toen nu laat in den avond ook nog Jozef met Maria het stedeke binnentooit, kon de waard hen niet met den besten wil niet meer helpen; en al wat hij hun aan-

gezicht wordt, door hem ook moet kunnen gedaan worden. De wet dient hun, om te bewijzen, dat de mensch het goede doen kan, terwijl volgens de leer der Schrift en der Hervorming juist het tegendeel waar is, namelijk geheel onbekwaamheid des menschen, God kan zijn wil nooit prijsgeven, moet hem eerder allen schepselen als zijn heilige rijkwet voor oogen houden, en eischen van allen, dat zij zijn wil doen. Hij zou zichzelven vernietigen, zoo Hij zijn wil prijsgaf.

Maar Hij weet daarbij, dat geen mensch een hart heeft, om dezen wil te doen, en dat den mensch geen wet gegeven is, om daardoor levend te worden. Het is geen „spotternij“ van zijn zijde, te eischen, wat niemand geven kan, maar eene met zijne natuur verbonden openbaring van zijn wil, waardoor hemel en aarde geschapen zijn en dien Hij den mensch ook eens bekend gemaakt heeft.

Is geheel hetzelfde, als wanneer Hij bekeering en geloof of eeng ander geestelijk werk eischt. Hij weet seer goed, dat het geloof niet aller is, en toch beveelt Hij ieder een te gelooven (Art. 17, 30). Zoodoende de zon moet opgaan over de geheele wereld, zoo ook Gods wet en gebod des geloofs, onverschillig, hoe de mensch zich daartoe zet. De wet bewijst niets voor de vrijheid van den mensche-lijken wil.

DE GAAY-FORTMAN

Het Calvinistisch karakter van den Heidelberg'schen Catechismus.

DOOR

DR. A. ZAHN.

De hofprediker Joh. Enst Andrea had de prinses onderwezen en noemt in zijn voorrede den Heidelberg'schen Catechismus als het leerboek, dat de prinses uit het hoofd moet leeren. In de 49ste vraag wordt de prinses gevraagd: „Als nu de Heilige Schrift de leer der zaligheid bevat, hebt gij daarvan een kort begrip geleerd?“ Antwoord: „Ja, door Gods genade, naar aanleiding van den Christelijken Catechismus, die een openbare geloofsbelijdenis bevat der Gereformeerde kerken.“

Het drie uren lange onderzoek, dat de prinses te ondergaan heeft, is een omschrijvende behandeling van den Heidelberg'schen Catechismus, die dikwijls dan ook geheel woordelijk voorgedragen wordt. De hofprediker zegt van haar: „Zij heeft geleerd, dat de beste waarheid de hemelsche, het beste sieraad het inwendige, de beste hoogheid de ware ootmoed voor God is. In één woord: De beste kroon is een onverschillige godsvrucht.“

Het examen begint, evenals de Geneeische en de West-

minstersche Catechismus, met de vraag, wat de voornaamste zorg van een verstandig mensch in dit leven zijn moet. Waarop geantwoord wordt: „Dat hij deel mag hebben aan de ware gelukzaligheid, die dan in de gemeenschap met God als het hoogste goed hier in den tijd en hiernaals in de eeuwigheid gevonden wordt.“ Bij de vraag, waarom God valsche godsdiensten toelaat, wordt geantwoord, dat Hij daarbij ten doel heeft de goddeloozen te straffen voor de verachting der waarheid en de vromen te beproeven.

Al haar antwoorden moet de prinses met een aantal Bijbelteksten bewijzen. Als kenteekenen der ware leer wordt, geheel volgens de Gereformeerde beschrijving, gezegd: „Als zij in het werk der zaligheid God boven alles verheft en aan zijn genade alles toeschrijft, en als zij den zondaar op het diepst vernedert en hem alle eigen kracht, roem en eere onttrekt. Bij het kenteeken, dat de Schrift alleen het onfeilbaar Woord Gods is, wordt ook de overeenstemming van het Oude en Nieuwe Verbond opgevoerd, daar het Nieuwe in het Oude verborgen, het Oude in het Nieuwe geopenbaard is. Den inhoud van eenige Bijbelboeken duidt de prinses heel kort aan: „Het boek Job leert geduld, het boek der Psalmen leert bidden, de Spraken leeren wijsheid, de Prediker toont de ijdelheid van alle dingen en de vrees Gods als den voornaamsten plicht van alle menschen aan. Het Hooglied leert Christus' liefde voor de kerk, zijn geestelijke bruid en haar wederliefde.“ Van het Oude Testament wordt gezegd: „Hem, die het Oude Testament niet leest, is slechts het halve Woord Gods bekend.“ De Heidelberg'sche Catechismus wordt dan verder geroemd

als die, welke naar het voorbeeld van den Apostolischen Catechismus van Paulus, den brief aan de Romeinen namelijk, gevormd is en zijn inrichting is anders in geen Catechismus te vinden. Alle drie stukken van den Heidelberg'schen Catechismus zijn noodig, want de zonde te kennen zonder verlossing verwekt vertwijfeling, de verlossing zonder dankbaarheid te kennen, bewerkt zorgeloosheid of goddeloosheid.

De belijdenis, dat de mensch geneigd is God en zijn naasten te haten, wordt volstrekt niet zoo hard gevonden, maar geheel in overeenstemming met de Schrift. De val des menschen wordt beschreven als een val uit de grootste eere in de grootste ellende. Adams val is echter de val van het gehele menschelek geslacht.

Dit wordt zeer grondig behandeld. De mensch heeft van het evenbeeld Gods zelfs niet het geringste overgehouden, want de kleinste overblijfsels, die in het verstand en den wil overgebleven zijn, kunnen den mensch niet eens voor de zaligheid voorbereiden. Hiermee wordt de goede grond gelegd voor de leer van het geloof als een werk van God alleen.

In de derde vraag wordt God van alle schuld vrijgesproken, dat Hij nog altijd van den mensch in zijn wet vordert, wat hij niet doen kan; want Hij heeft het recht zijne schuld op te eischen, ook al is het door den schuldenaar verspreid. God heeft den mensch zoo geschapen, dat hij zijn wil doen kan.

Deze echt Gereformeerde en ook oud-Lutherse leer is door de geheele moderne theologie en filosofie prijsgeslagen, terwijl men beweert, dat wat van den mensch

geleerd wordt, door hem ook moet kunnen gedaan worden. De wet dient hun, om te bewijzen, dat de mensch het goede doen kan, terwijl volgens de leer der Schrift en der Hervorming juist het tegendeel waar is, namelijk geheel onbekwaamheid des menschen, God kan zijn wil nooit prijsgeven, moet hem eerder allen schepselen als zijn heilige rijkwet voor oogen houden, en eischen van allen, dat zij zijn wil doen. Hij zou zichzelven vernietigen, zoo Hij zijn wil prijsgaf.

Maar Hij weet daarbij, dat geen mensch een hart heeft, om dezen wil te doen, en dat den mensch geen wet gegeven is, om daardoor levend te worden. Het is geen „spotternij“ van zijn zijde, te eischen, wat niemand geven kan, maar eene met zijne natuur verbonden openbaring van zijn wil, waardoor hemel en aarde geschapen zijn en dien Hij den mensch ook eens bekend gemaakt heeft.

Is geheel hetzelfde, als wanneer Hij bekeering en geloof of eeng ander geestelijk werk eischt. Hij weet seer goed, dat het geloof niet aller is, en toch beveelt Hij ieder een te gelooven (Art. 17, 30). Zoodoende de zon moet opgaan over de geheele wereld, zoo ook Gods wet en gebod des geloofs, onverschillig, hoe de mensch zich daartoe zet. De wet bewijst niets voor de vrijheid van den mensche-lijken wil.

Maar Hij weet daarbij, dat geen mensch een hart heeft, om dezen wil te doen, en dat den mensch geen wet gegeven is, om daardoor levend te worden. Het is geen „spotternij“ van zijn zijde, te eischen, wat niemand geven kan, maar eene met zijne natuur verbonden openbaring van zijn wil, waardoor hemel en aarde geschapen zijn en dien Hij den mensch ook eens bekend gemaakt heeft.

Is geheel hetzelfde, als wanneer Hij bekeering en geloof of eeng ander geestelijk werk eischt. Hij weet seer goed, dat het geloof niet aller is, en toch beveelt Hij ieder een te gelooven (Art. 17, 30). Zoodoende de zon moet opgaan over de geheele wereld, zoo ook Gods wet en gebod des geloofs, onverschillig, hoe de mensch zich daartoe zet. De wet bewijst niets voor de vrijheid van den mensche-lijken wil.

De wet bewijst niets voor de vrijheid van den mensche-lijken wil.